

Kv Bagaren 6

Fornlämning RAÄ 73:1/L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2019–21
Kristoffer Brink

Titel: Kv Bagaren 6
Författare: Kristoffer Brink
Kulturmiljörapport: 2023:3

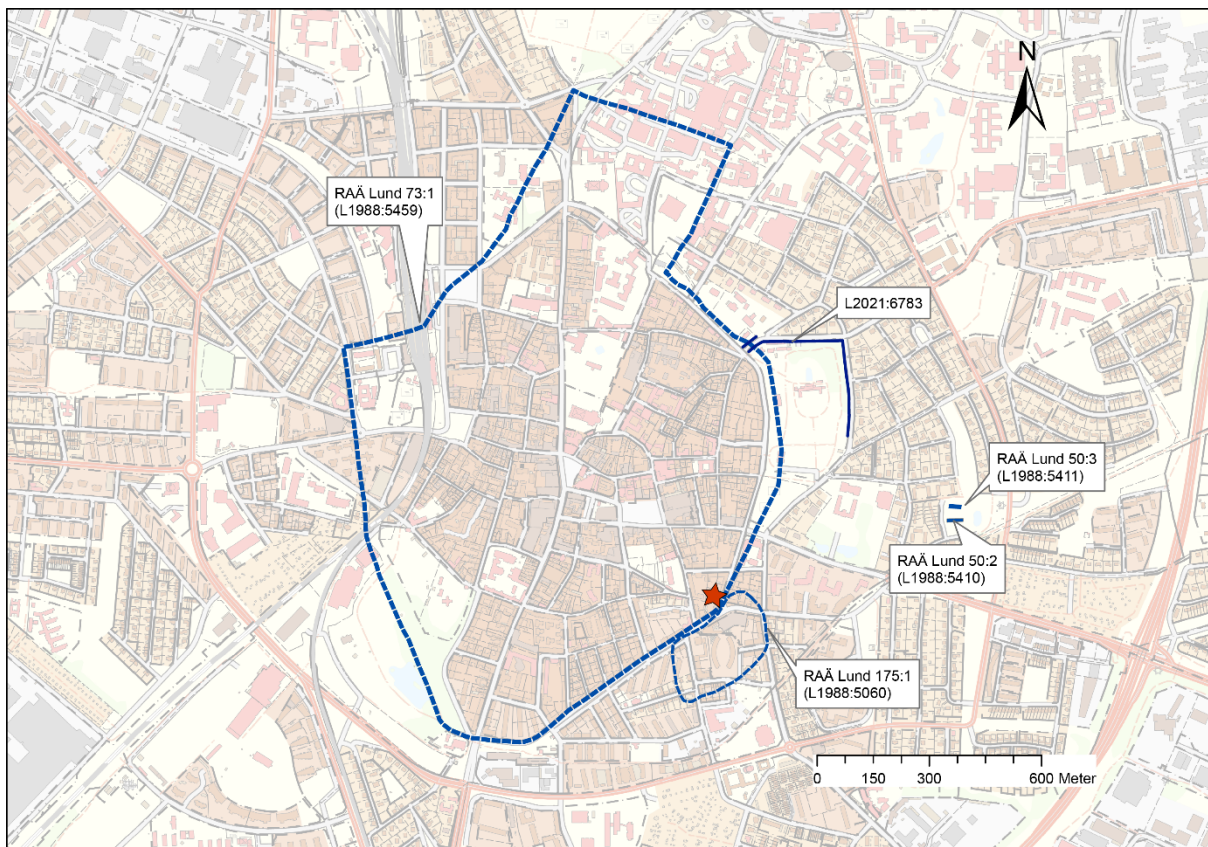
Omslagsbild: Innergården på kv Bagaren 6, fotografiet taget från nordväst.
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	2
Tidigare arkeologiska iakttagelser	4
Genomförande och resultat	5
Källkritiska aspekter	8
Kulturlagerstatus	8
Förslag på fortsatta åtgärder	8
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Bilagor	
1. Sektionsritningar	

Sammanfattning

- I samband med markarbeten på fastigheten Bagaren 6 i Lund, har en arkeologisk schaktningsövervakning genomförts enligt Länsstyrelsens beslut (431-28920-2019, Kulturens projektnummer A_2019_0099).
- Fastigheten ligger i den sydöstra delen av fornlämning Lund 73:1/L1988:5459, precis innanför den medeltida stadsvallen. Området har tidigare främst tolkats som ett område för odling och extensivt utnyttjande av marken. I närområdet har S:t Johannes (Hans) kyrka och kyrkogård legat under medeltiden.
- I tidigare arkeologiska undersökningar har lämningar efter en fortsättning av Stora Tvärgatan dokumenterats i kvarterets västra delar. I de södra och västra delarna av kvarteret har gravar dokumenterats, flera med tegelkistor.
- Undersökningen kunde påvisa ett lågintensivt odlingsområde, troligen från 1300-talet. Efterföljt av rester efter byggnader från tiden efter 1300-talet. Periodvis kunde moränen dokumenteras på ett djup mellan 1,60 och 1,70 m.
- Kulturlagerstatusen i området har tidigare beskrivits som medelgoda, med liten omrörning. Denna undersökningen bekräftade att kulturlagren i området var relativt ostörda, med en medelgod till god bevaringsgrad.
- Totalt undersöktes en yta på ca 300 m² och 141 m³ massor berördes.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1/L1988:5459, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna. Mot bakgrund av Lantmäteriets fastighetskarta ©.

Inledning

I samband med flera markarbeten på fastigheten Bagaren 6 i Lund, har en arkeologisk schaktningsövervakning genomförts enligt Länsstyrelsens beslut (431-28920-2019, Kulturens projektnummer A_2019_0099). I undersökningen övervakades flera olika markarbeten. Största ingreppet var i de östra delarna av fastigheten mellan byggnaden i norr och gathuset. Totalt undersöktes en yta på ca 300 m² och 141 m³ massor berördes.

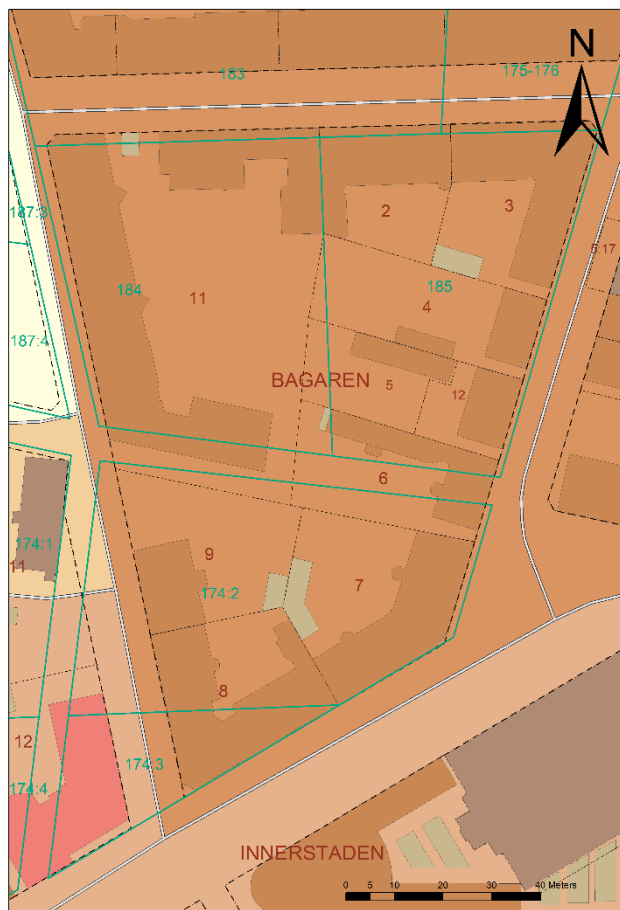
Fornlämningsmiljö

Kvarteret Bagaren är i den sydöstra delen av Lunds stadskärna. Den östra och södra delen av kvarteret följer i huvudsak den forna stadsvallens sträckning. Kvarterets norra begränsning består av Skolgatan som lades ut år 1904. Den västra begränsningen består av Råbygatan. Gatan har sitt ursprung i tidig medeltid, men den nedre delen lades igen under 1600-talet. Gatan återupptogs år 1895, då med en något östligare sträckning (Bevaringskommittén 1980:22).

I den södra delen av kvarteret fanns under medeltiden S:t Johannes (eller Hans) kyrka och kyrkogård. Kyrkan och kyrkogården har legat söder om förlängningen av Tvärgatan, i kv Bagaren 7. I äldre tider fortsatte Tvärgatan ut mot Stampelyckan (Bevaringskommittén 1980:22), denna gatusträckning bör ha varit i den södra delen av kv Bagaren 11 och 6.

Det äldre kartmaterialet visar att området låg obebyggt under 1600- och 1700-talen (André och Högstedt 1990). Området var uppdelat i två lyckor, som under en tid ägdes av färgare Borg och glasmästare Nordström (Bevaringskommittén 1980).

Enligt Anders Andréns tomtrekonstruktion av historiska Lund befinner sig fastigheten Bagaren 6 främst i gatusträckningen, som är en fortsättning på Tvärgatan (Andrén 1984). De södra delarna av fastigheten ligger på tomt 174:2, de nordvästra på tomt 184 och de nordöstra delarna på tomt 185 (Andrén 1984; figur 2). I tabell 1 finns ett utdrag ur beskrivningen för tomtarna.

Figur 2. Historisk tomtrekonstruktion ca år 1500 enligt Anders Andréns tolkning med en bakgrund från Lantmäteriets fastighetskarta ©.

Tabell 1 Tomtbeskrivningar för de historiska tomtarna som finns inom dagens kv Bagaren 6 hämtat ur Andren 1984:93f.

Tomt 174:2	S:t Johannes (Hans) kyrka och kyrkogård Tomten är markerad efter 1784 års karta. Varken arrendebrev eller 1691 års sjättepenningsslängd kan lämna ytterligare upplysningar. Kyrkan och dess egendomar tillföll kronan vid reformationen. I kronans jordskyldslängder 1570/80–1615/16 nämns fyra jordar i Lilla Räby, vilka tillhörde S:t Hans kyrka. Dessutom omtalas tre icke lokaliserade jordskyldsgivare i S:t Hans socken. Någon av dessa brukade sannolikt själva kyrkogården, som förlänades under första hälften av 1600-talet till helgeandshuset och nämns i helgeandshusets jordskyldslängd 1654/56.
År 1654/56	Betalade Anders Möller på Södergatan jordskyld för kyrkogården, liksom (professor) Oluf Johansen Bagger, som betalade jordskyld för en gård vid "Syndre Wold", bebodd av Simen Christensen.
Tomt 184	Tomt (närmare uppgifter saknas)
År 1581	Nämns som (riksrådet och landsdomaren i Skåne) Axel Gyldenstiernes grund
Tomt 185	Tomt (S:ta Maria Magles kyrka = Mensa Väsum)
År 1552	Nämns som Börge Ulfstads jord
År 1581	Arrenderades på "evig tid" av kaniken (och kansliskrivaren) Jens Thomesen och hans hustru Johanne Christensdatter. Gränsen mot väster och tomt 183 gick längs "en liden Beckedaru og nogle pile ther wdj"
År 1614	Betalde sockenprästen i Borgeby Anders (Andersen Bagge) jordskyld för en gård
År 1618	Lämnades jordskyld av en hage vid herr Anders (Andersen Bagges) gård.
År 1623/26	Betalade Hans Nielsen jordskyld för en hage bakom sin gård.
År 1650	Betalade Torkel Hansen jordskyld för en hage vid sin gård
År 1670	Var sydöstra delen av en hage, som tillhörde Jens Henriksen på Mårtensgatan. Tomten motsvarar, den av Carlquist inte omtalade, tomt nr 40 på 1688 års karta (Carlquist 1923 49).

Namnet på kvarteret kommer från Lunds Arbetares Bageriförening som bildades år 1888. Föreningen hade som syfte att *"skaffa deltagarne friskt och sundt bröd till billigt pris"*. År 1924 flyttade bageriet in i lokaler vid Skolgatan. Där inrymdes finbrödsbageri, brödbutik och konditori samt kontor. I gårdshuset byggdes ett grovbrödsbageri. Konsumtionsföreningen Fenix övertog bageriet år 1951 och slutligen år 1972 lades verksamheten ned (Bevaringskommittén 1980:23).

Byggnaderna på fastigheten Bagaren 6 består av ett gathus med flygel, de uppfördes ursprungligen år 1896 och ombyggdes år 1977. Byggnaderna är envåningshus med hög källarvåning. Byggnaden är uppförd i gult maskinslaget tegel med detaljer i formtegel (Bevaringskommittén 1980:27).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Uppgifterna i detta stycke är hämtade från Kulturens LA-arkiv om inget annat anges. På den aktuella fastigheten finns inga uppgifter om tidigare arkeologiska iakttagelser, men i närområdet finns flera undersökningar med arkeologisk dokumentation. Söder om fastigheten har det dokumenterats undersökningar år 1906, 1934 och 1999. Väster om fastigheten år 1985–86 och på gränsen mellan kv Bagaren 5 och 4, strax norr om aktuell fastighet finns en undersökning från år 2000.

Undersökningen år 1906 exponerade flera skelett ca 10 m söder om aktuell fastighet, men uppgifterna är mycket knapphändiga. Även i undersökningen år 1934 dokumenterades gravar. Gravarna på Bagaren 9 påträffades på ett djup mellan 0,50 och 0,80 m. Ett tjugotal skelett påträffades, varav flera med tegelkistor.

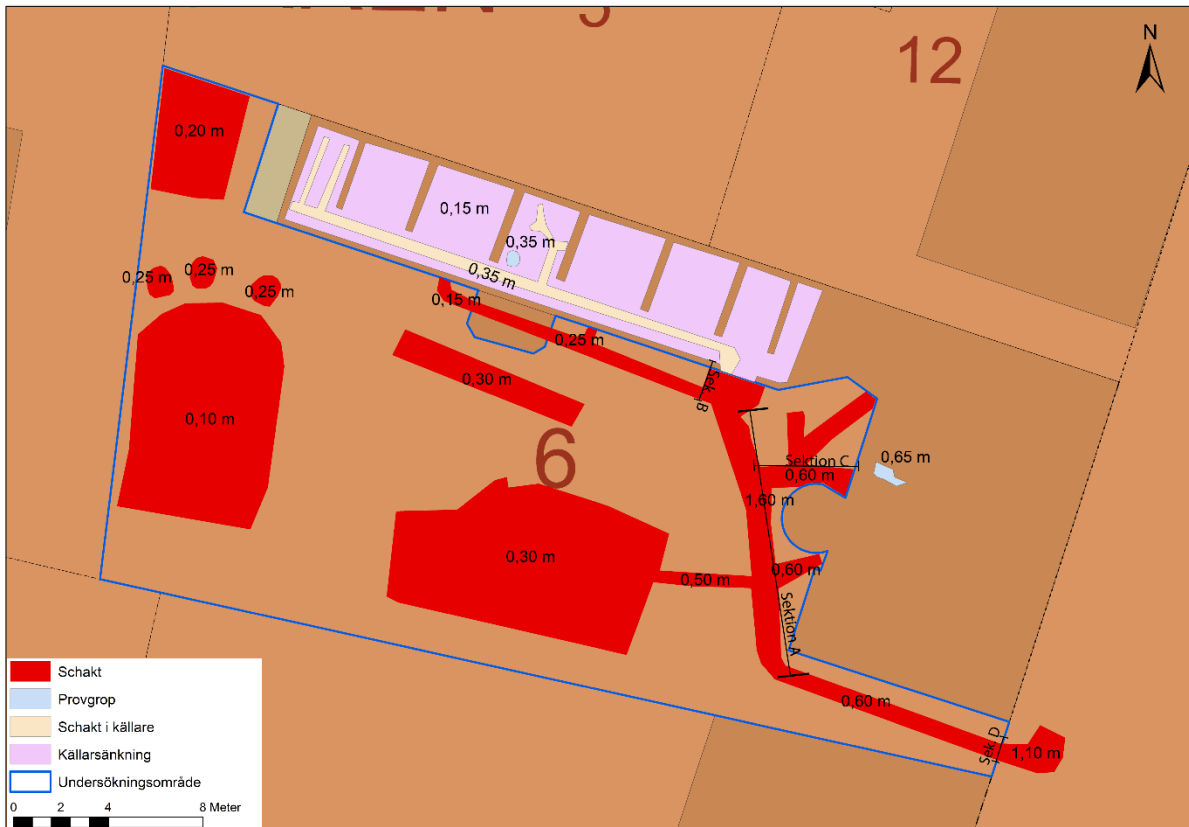
På kv Bagaren 11 väster om kv Bagaren 6 genomfördes en större undersökning under år 1985 och 1986. Tre brunnar, flertalet gropar, en damm samt en stenkonstruktion dokumenterades. Dammen låg i de norra delarna av kvarteret medan stenkonstruktionen var i de södra delarna av fastigheten, i förlängning med Stora Tvärgatan och tolkades att sannolikt ha varit en del av denna gata vid anläggandet. Stenarna var 0,40–1,00 meter stora, plana, fältstenar och mindre knadderstenar. Dateringen av överliggande lager gjorde att anläggningen tolkades vara gjord runt 1100–1200-tal. Konstruktionen var placerad på den ursprungliga markhorisonten (Gardelin 2007).

År 1999 genomfördes ett arbete med att separera dagvatten och spillvatten på kv Bagaren 9. Delar av 15 gravar dokumenterades och ytterligare fyra påträffades, men grävdes inte fram. Gravarna var stratifierade i två skikt, med det undre lagret nedgrävt i morän och det övre i övergången mellan morän och kulturlager (Gardelin 2008:10).

Norr om undersökningsområdet på kv Bagaren 5 genomfördes en arkeologisk förundersökning år 2000. Vid undersökningen dokumenterades mestadels omrörda och sammanblandade kulturlager med medelgoda bevaringsförhållanden. Fyndmaterialet bestod av keramik med låg fragmenteringsgrad och en kronologisk spännvidd från tidig medeltid fram till nyare tid (Ericsson 2006). En låg fragmenteringsgrad av fynd tolkas oftast som att lagren enbart i begränsad omfattning blivit omrörda.

Genomförande och resultat

I undersökningen genomfördes flera olika markarbeten på fastighetens innergård (figur 3). Djupaste ingreppet var i de östra delarna av innergården mellan den norra gårdsbyggnaden och gathuset. I det området grävdes ett schakt ner till ca 1,60 meter under dagens marknivå. I schaktet lades en ny vattenledning och avloppsledning som sedan skulle anslutas till servisen i Östra Vallgatan.

Figur 3. Schakt med schaktdjup och sektioner. Måttangivelserna inne i byggnaden är från topp källargolv. Mot bakgrund från Lantmäteriets fastighetskarta®.

Schaktet var förlagt i tidigare rörschakt. Intakta kulturlager kunde dokumenteras i sektion från ett djup av 0,50 m ner till schaktbotten på omkring 1,60 m, sektion A i bilagorna. Periodvis kunde moränen dokumenteras på ett djup mellan 1,60 och 1,70 m. Lagret närmast moränen, lager 1 i sektion A, sträckte sig till ca 1,20 m djup och bestod av ett grått och delvis nedbrutet kulturlager med enstaka inslag av tegelkross. Lagret tolkas som ett lågintensivt odlingslager, troligen från 1300-talet. Dateringen baseras på förekomsten av tegelkross och tolkandet som lågintensivt användande kommer från få benrester i lagret. Den sydöstra delen av schaktet, närmast Östra Vallgatan, dokumenterades med sektionsritning D. Bottenlagret i sektion D var till stora delar lik bottenlagret i sektion A och har tolkats till att vara del av samma odlingslager.

Mellan 0,70 och 1,20 meters djup fanns ett lager som tolkades som ett möjligt lergolv, sektion A lager 2. Ovan detta lager fanns ett 0,20 m tjockt rödbränt, värmepåverkat lerlager, sektion A lager 3. Dessa

lager är rester efter byggnader från tiden efter 1300-talet. Detta kan indikera en skiftning i bruket av området från odling till bebyggelse.

Utöver det djupare rörschaktet gjordes flera mindre ingrepp på fastigheten (figur 3). Från rörschaktet grävdes totalt fyra utstickande grunda schakt, två i öster och två i väster. De som gick mot öster var korta schakt på ett djup om ca 0,60 m. Schakten gick mellan det djupa schaktet och till byggnaden ut mot gatan. Sektion C visar den dokumenterade situationen mellan byggnaden och det djupare schaktet, de dokumenterade lagren tolkades som dittransporterad jord från område med ringa mänsklig aktivitet. Det ena utsticket i väster gick från det djupa schaktet längs den väst-nordväst – ost-sydost orienterade byggnaden och var längre, närmare 12 m, men till det ringa djupet av 0,25 m. Det andra västgående schaktet var ett kort schakt med ett djup på 0,50 m som anslöt det djupare schaktet till en större schaktad yta för ny hårdgjord yta. Botten bestod av gul lera och i massorna ner till botten fanns rikligt med gult tegel, av samma typ som byggnaderna på fastigheten. Lagret tolkades ha uppkommit i samband med uppförandet av byggnaderna på 1800-talet.

Det gjordes också ingrepp i form av tre gropar för borttagande av träd, markerade med T på figur 4, med ett djup på 0,25 m. I den nordvästra delen av fastigheten grävdes ett schakt ner till 0,20 m och i

sydväst ett schakt till 0,10 m, markerade NV respektive SV på figur 4. Alla dessa ingrepp var ringa i djup och enbart omrörda massor kunde dokumenteras. I söder, och centralt gjordes två till ytan större ingrepp, ner till ett djup på 0,30 m, markerade S respektive C i figur 4. I dessa områden berördes omrörda kulturlager samt ett lager som bestod av kompakt mörkbrun lera, med inslag av kalkprickar, tegelkross och rötter. Detta lager tolkades som ett äldre odlingslager med bebyggelseinslag.

Figur 4 detaljkarta över de västra delarna av undersökningsområdet med schakten i området namnade. Mot bakgrund av Lantmäteriets fastighetskarta®.

I byggnaden som ligger på den norra delen av fastigheten, som går i väst-nordväst – öst-sydöstlig riktning, planerades en golvsänkning i källaren. Sänkningen var planerad till 0,40 m. Inför arbetet med sänkning av golvnivån grävdes en provgrop ner till -0,45 m (figur 5). Provgropen uppvisade intakta kulturlager under betong och bärlager, samt att grundvattennivån i området var ytligt. I samband med det konstaterat höga grundvattennivån beslöt exploatören för att minska ingreppet till en sänkning på -0,15 m under befintligt källargolv med ett djupare schakt för vatten och avlopp i den södra delen. Detta schakt för vatten och avlopp grävdes ner till moränen. Över hela ytan i källaren kunde intakta kulturlager observeras, men dessa kulturlager var svårdokumenterade på grund av det uppträngande grundvattnet. Kulturlagret, även om det var

Figur 5. Provgrop inne i källaren i fastigheten belägen i norr

svårdokumenterat, hade vissa karaktärsdrag som stämde bra överens med det kulturlager som konstaterats i vatten och avloppsschaktet på utsidan. Kulturlagret var gråaktigt med inslag av träkol, tolkat som lågintensiv odling.

Även i den östra byggnaden, gathuset, gjordes en mindre provgrop som grävdes ner till 0,65 m under källargolvet. Hålet gjordes för anslutning av vatten och avlopp. Där dokumenterades 0,35 m med omrörda massor närmast det tidigare källargolvet, efterföljt av ett grått lerigt bevarat kulturlager med en del träkol. Gropen grävdes till 0,65 m under betonggolvet och det gråa lerlagret fortsatte till det slutades grävas.

Källkritiska aspekter

Undersökningen har några källkritiska aspekter. Undersökningen skedde vintertid och det var generellt mörkt och blött vid undersökningen vilket gjorde att schaktets sektioner var svårdokumenterade (figur 6). Vidare var det problem med att grundvatten trängde upp när källargolvet skulle sänkas, det gjorde att det enbart kunde konstateras att det fanns kulturlager, men det var svårt att dokumentera de samma.

Figur 6. Illustrerar de mörka och blöta förhållandena under undersökningens genomförande.

Kulturlagerstatus

Undersökningen visar att området var relativt ostört med få tidigare ingrepp. Denna undersökning omfattade stora delar av ytan på fastigheten, men majoriteten av ingreppen var grunda och mycket kulturlager ligger kvar orört på ett större djup. Det påvisades kulturlager under grundvattennivån, vilket tyder på att de äldsta kulturlagren troligen är täckta av vatten och har en bra bevaringsgrad. Det finns goda förutsättningar för att framtida undersökningar kan ge en mer sammanhängande och fördjupad kunskap om området. Moränen framkommer på ett djup mellan 1,60 och 1,70 m.

Förslag på fortsatta åtgärder

Vidare undersökningar på fastigheten skulle kunna fokusera på huruvida det funnits en gata i öst-västlig orientering över fastigheten och hur utbredningen av den i söder angränsande medeltida kyrkogården möjligen kan avgränsas. Dagens fastighetsgränser och Anders Andréns utredning av tomtmarkerna år 1500, visar på en diskrepans som tyder på en omläggning av kvarter och gatumarken i området har gjorts.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-28920-2019
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	1988:5459
Kulturens projektnr	A_2019_0099
Trakt/kvarter/fastighet	Bagaren 6
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Vatten och avlopp, fjärrvärme, platta för värmepump
Uppdragsgivare	Rickard Olsson
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Aja Guldåker
Övrig personal	Linnea Lidh
Fältarbets tid	2019-11-19 – 2021-05-21
Fälttid, arkeolog, tim	21 h
Yta, m²	100 m ²
Kubik, m³	141 m ³
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	7 st A3 ritfilm: 4 sektionsritningar skala 1:20, 2 planritningar skala 1:100, 2 planritningar skala 1:200, 1 planritning skala 1:400, Digitala inmättningsfiler i Kulturens Stads-GIS
Foto	42 digitala fotografier
Analyser	-
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Bagaren 6

Referenser

André, Annika & Högstedt Christina 1990. *Kartornas Lund 1580-talet till 1950*. Lund. Gamla Lund.

Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. *Rapport Medeltidsstaden 56*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Stockholm.

Bevaringskommittén 1980. *Lunds stadskärna: bevaringsprogram. Vårfru rote*. Lund.

Carlquist, Gunnar. 1923. *Lund på 1690-talet: 1691 års sjättepenningsslängd med upplysande anmärkningar. 1 Klemens och Drottens rotar*. Lund: Föreningen Det gamla Lund VI.

Gardelin, Gunilla. 2007. Kv Bagaren 1 och 10, Lund, Arkeologisk undersökning 1985. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 247*. Kulturen. Lund.

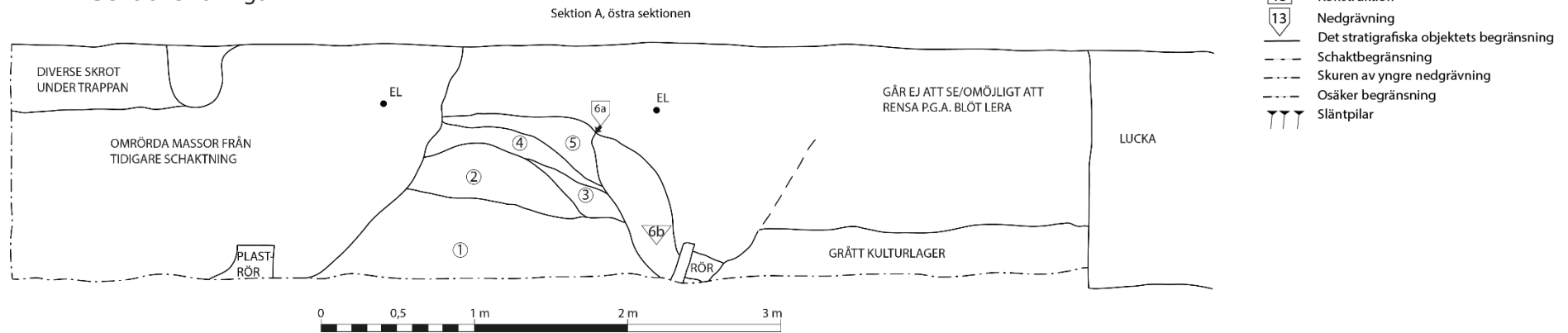
Gardelin, Gunilla. 2008. Separation av dag- och spillvatten i Lunds kommun, Arkeologiska förundersökningar 1997–2001. *Arkeologiska arkivrapporter, nr 321*. Kulturen. Lund.

Ericsson, Gertie. 2006. Kv. Bagaren 5, Lund, Arkeologisk förundersökning 2000. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 215*. Kulturen. Lund.

Kulturens LA-arkiv

Bilagor

1. Sektionsritningar

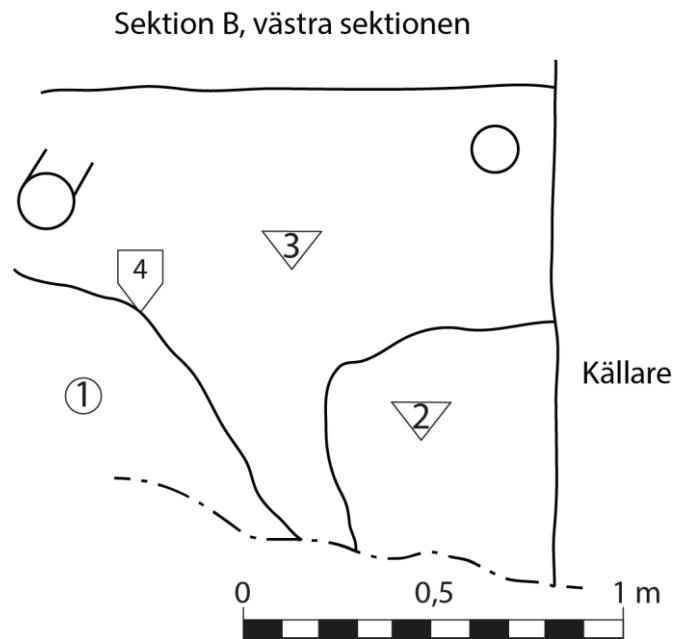

Lagerbeskrivning

1. Gråbrun fet, kompakt och homogen lera. Enstaka tegelkross, tolkat som äldre markhorisont.
2. Lerpäckning, möjligen del av golv, lagret syns på båda sidor av schaktet. Lagret var kompakt med inslag av kalkprickar.
3. Grått lerlager med inslag av grus. Inslag av kalk och träkol.
4. Rödbrun bränd lera, grovkornig med tegelinslag. Tolkat som ev. dränering.
5. Grå finkornig lera med inslag av kalk, träkol och tegel. Odlingslager med inslag av bebyggelse.
- 6a. Nedgrävning för äldre avloppsrör.
- 6b. Omrörda massor i ett fyllnadslager från anslutande rörschakt.

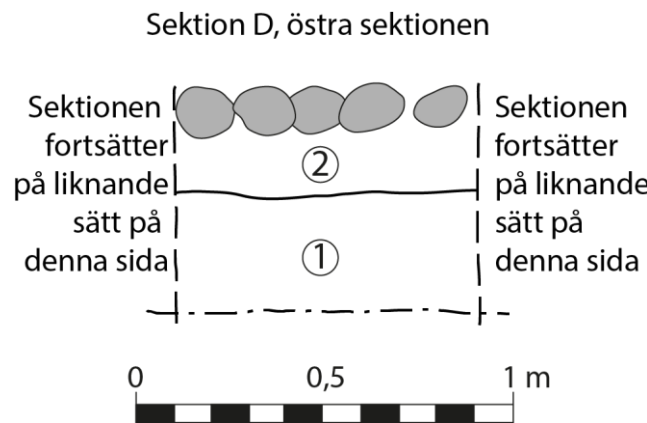
Lagerbeskrivning sektion B

1. Tegelkross och småsten, fyllning i frischakt.
2. Tegelkross och småsten, fyllning i frischakt.
3. Brun lucker matjord med inslag av tegel, fyllning i frischakt.
4. Nedgrävning för frischakt.

Lagerbeskrivning sektion D

1. Brun, fet lera. Fuktig, finkornig och kompakt, enstaka tegel. Äldre markhorisont.
2. Grus, bärlager.

2023

- 2023:1 Innerstaden 2:1 Lund, Bantorget, intill Grand Hotel, RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning och förundersökning år 2017–2018. Aja Guldåker.
- 2023:2 Kv Kulturen 4, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk slutundersökning, schaktningsövervakning och kontroll år 2021. Sebastian Boström.
- 2023:3 Kv Bagaren 6, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning år 2019–2021. Kristoffer Brink.